

บทที่ 5

การจรรยาภาพทางสังคม (Social Mobility)

บุคคลอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งชนชั้นของตนได้ ซึ่งนั่นหมายถึง การมีการจรรยาภาพทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีในสังคมที่เรียกว่า “ชนชั้นเปิด” การจรรยาภาพทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งฐานะของบุคคลจากชั้นหนึ่งไปสู่ชั้นอื่นของสังคม โดยเป็นไปตามระบบโครงสร้างของการแบ่งชนชั้น โดยเฉพาะการเชิบบูฐานะทางอาชีพจะเป็นตัวชี้ถึงการจรรยาภาพทางสังคมที่เห็นได้ชัดที่สุด

การจรรยาภาพทางสังคมอาจเป็นทั้งแบบแนวตั้ง (Vertical) และแนวนอน (Horizontal) การจรรยาภาพทางแนวนอนหรือแนวขนาน (Horizontal Mobility) นักสังคมวิทยา หมายถึง การที่บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงในตำแหน่ง โดยไม่มีการเปลี่ยนในสถานภาพหรือชนชั้นที่เคยเป็นอยู่เดิม เช่น ผู้ที่มีอาชีพเป็นช่างไฟฟ้า เปลี่ยนอาชีพเป็นช่างปูน ก็ไม่มีการเปลี่ยนในชนชั้นที่ตนเคยเป็นอยู่ การจรรยาภาพในแนวตั้ง แนวตั้ง (Vertical Mobility) จะเป็นไปได้ 2 ทาง คือ การจรรยาภาพในทางต่ำลง (Downward) เช่น การเปลี่ยนไปสู่การงานที่ได้รับค่าจ้างเงินเดือนต่ำกว่าหรือน้อยกว่าที่ตนเคยได้รับ และ การจรรยาภาพในทางสูงขึ้น (Upward) เช่น การเปลี่ยนไปสู่อาชีพที่สถานภาพสูงกว่า เช่น จาก การเป็นนักศึกษา มาเป็นอาจารย์ การแต่งงานกับบุคคลผู้มีสถานภาพสูงกว่า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะมีผลถึงการยอมรับและการแสดงออกของบุคคลเหล่านั้นในสังคม และยังเกี่ยวข้องกับเกียรติยศ การยกย่องนับถือของคนในสังคมด้วย

การเชิบบูฐานะทางสังคมในแนวตั้ง อาจแบ่งได้เป็น 3 แบบใหญ่ ซึ่งขึ้นกับกลุ่มที่ใช้สังเกตเพื่อศึกษาการเชิบบูฐานะ

กลุ่มที่ใช้	แบบแห่งการเคลื่อนย้าย
บุคคล	ตำแหน่งอาชีพ การเคลื่อนย้ายระหว่างชั้นอายุ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพในวัฏจักรชีวิต
ครอบครัว	การเคลื่อนย้ายระหว่างชั้นอายุ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของครอบครัวในสองหรือมากกว่านั้นของชั้นอายุ
กลุ่ม	การเคลื่อนย้ายของกลุ่ม การขึ้น ๆ ลง ๆ ในสถานภาพซึ่งเกี่ยวข้องกับอาชีพ

ความฝันของคนอเมริกันซึ่งได้สอนลูกหลานให้มีความหวังที่จะมีสถานภาพสูง และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าบิดามารดาของเขา โดยเน้นถึงสถานภาพที่สูงกว่ามากกว่าขึ้นกับเงิน เช่น พวกคนงานมีฝีมือจะภูมิใจต่อบุตรผู้ซึ่งได้เป็นครูในอัตราเงินเดือนต่ำกว่าที่เขาจะทำงานเป็นคนงานมีฝีมือ จากการศึกษาพวกคนงานในโรงงานทำรถยนต์ พวกนี้จะมีรายได้ดี และมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีกว่าบิดามารดา มีบ้านใหญ่ มีรถคันใหม่ มีการประกัน การรักษาพยาบาล สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นความพอใจของเขา เพราะในความรู้สึกที่เขาไม่มีโอกาสที่จะเปลี่ยนหรือหนีไปพ้นจากคำว่า “คนงานกึ่งช่างฝีมือ”

ชาวอเมริกันได้กล่าวถึง ความมีโอกาสดังกล่าวของบุคคลในการเลื่อนไปสู่การมีสถานภาพสูงขึ้น การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นในการเขยิบหรือการเลื่อนอาชีพ ซึ่งอเมริกาสามารถให้การศึกษแก่คนทั่ว ๆ ไปได้

ความหวังในการเลื่อนฐานะทางสังคมขึ้นกับจำนวนอาชีพที่เปิดโอกาสให้บุคคลมีสถานภาพสูงขึ้น ความต้องการในจำนวนบุคคลที่มีสถานภาพสูงขึ้น ขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม กล่าวได้ว่าการเขยิบฐานะทางสังคมจะขึ้นกับตัวบุคคลและโครงสร้างของสังคมที่บุคคลนั้นอยู่ ความสามารถของบุคคลจะมีผลน้อยมาก ในเมื่อสังคมให้รางวัลแก่คนโดยให้หลักความใกล้ชิดชิดผูกพัน การสืบทอดกันมา เช่น ยิวในอเมริกาพบความเสียเปรียบอย่างมากในการประกอบธุรกิจใหญ่ กลุ่มไอริชซึ่งมีความสามารถทางการเมืองเปิดโอกาสให้หางาน

ราชการได้ง่าย ส่วนคนผิวดำจะมีโอกาสเข้าทำงานราชการธุรกิจ เพื่อให้บริการแก่คนผิวดำอื่น ๆ

วิธีการที่จะเขยิบฐานะทางสังคม บุคคลผู้ซึ่งต้องการประเมินสถานภาพทางสังคม สิ่งแรกที่จะคำนึงถึง ได้แก่ การศึกษา อาชีพ เพื่อดูว่าจะเป็นชนชั้นใด นอกจากนี้ยังมีวิธีการที่จะก้าวไปสู่ชั้นอื่น ๆ ของสังคมได้

1. การเปลี่ยนแปลงในมาตรฐานการครองชีพ (change in standard of living)

การจะได้มาซึ่งสถานภาพใหม่ บุคคลผู้นั้นจะต้องมีปัจจัยทางวัตถุที่เกี่ยวข้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับระดับชั้นนั้น ๆ นั่นคือ การทำตัวให้เป็นที่พอใจของเพื่อนบ้าน ชัยบุรณตรี โก้หฺรุ ฯลฯ สิ่งปรากฏภายนอกจะต้องเหมาะสม บุคคลผู้ซึ่งอยู่ในระดับชั้นนั้นแล้ว เช่น คนชั้นสูงอาจไม่คำนึงถึงเรื่องรถยนต์ การแต่งตัวให้เหมาะสมกับชั้นหรือตามสมัยนิยม แต่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลผู้ซึ่งจะก้าวเข้าสู่ชั้นนั้น ๆ ของสังคม

2. เรียนรู้แบบพฤติกรรมของชนชั้น (cultivation of class-typed behavior)

การเลื่อนฐานะของบุคคลจะไม่ถูกยอมรับโดยคนในสังคมนั้น จนกว่าเขาจะได้เรียนรู้ถึงแบบแผนพฤติกรรม เช่น การอ่านหนังสือ การสะสมของเก่า การตกแต่งบ้าน เรียนแบบการกระทำ เรียนดนตรี การใช้เวลาว่าง ถ้าได้กระทำในสิ่งเหล่านี้จะเพิ่มการยอมรับได้เร็วขึ้น

3. การเข้าสมาคม (manipulation of associations) ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรม

ของสังคมการไปวัด ไปโบสถ์ การร่วมสังคมสงเคราะห์

4. การแต่งงาน (marriage) บุคคลผู้ซึ่งต้องการเขยิบฐานะทางสังคมให้สูงขึ้นจะ

มีความระมัดระวังในเรื่องการแต่งงาน โดยจะต้องหาคู่ครองที่มีความเหมาะสม หรือจะสามารถก้าวตามได้ทัน

ปัจจัยตัวกำหนดที่มีผลต่อการเขยิบฐานะทางสังคม

1. การเขยิบฐานะทางสังคมจะมีเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงในการ

แบ่งงานและโครงสร้างของอาชีพ ถ้ามีการเพิ่มหรือขยายอาชีพมากขึ้น การเขยิบฐานะทางสังคมในทางสูงชันมีอัตราสูง แต่ถ้าเศรษฐกิจประสบกับภัยพิบัติ การเขยิบฐานะจะเป็นไปในทางต่ำลง

2. **อัตราภาวะเจริญพันธ์ที่แตกต่างกันระหว่างชั้นต่าง ๆ ในสังคมจะเป็นทั้งทางสนับสนุนและขัดขวางการเชยิบฐานะทางสังคม** ถ้าคนชั้นสูงมีจำนวนบุตรที่เกิดน้อย ฉะนั้นสมาชิกที่จะมาแทนตำแหน่งจึงไม่เพียงพอ โอกาสสำหรับคนชั้นต่ำกว่าที่จะเปลี่ยนตำแหน่งจะมีมากขึ้น

3. **การอบรมเรียนรู้ในชนชั้นของบุคคลนั้น ๆ เป็นทางขัดขวางต่อการเชยิบฐานะ** เพราะว่าบุคคลผู้นั้นได้เรียนรู้สิ่งที่คาดหวัง ค่านิยม บันทัดฐาน ของชนชั้นของเขา ถ้าโอกาสที่จะเชยิบฐานะสูงขึ้นมีมาถึงบุคคล อาจต่อต้านการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ของชนชั้นและเกิดความเบื่อหน่าย และแม้ว่าเขาเต็มใจจะเชยิบฐานะ แต่ก็บ่อยครั้งที่เกิดความล้มเหลวในการจะประพฤติตามวิถีทางแห่งชนชั้นที่เขาเปลี่ยน

การเกิดในครอบครัวของผู้ที่มีสถานภาพสูงและชนชั้นก็มีวิถีทางป้องกันมิให้เชยิบฐานะต่ำลง เนื่องจากความได้เปรียบในความมั่งคั่ง ความสามารถในการเรียนหนังสือ มีอาชีพที่ดีเนื่องจากบิดามารดาช่วยเหลือ

4. **บุคคลผู้ซึ่งอยู่ในฐานะชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มทางศาสนาจะมีผลต่อโอกาสในการเชยิบฐานะ** ถ้าชนกลุ่มใดอยู่นานหรือเป็นชนกลุ่มใหญ่ของสังคม จะมีอัตราการเชยิบฐานะในทางสูงขึ้น การผสมกลมกลืนของพวกชนกลุ่มใหญ่ของสังคมจะมีโอกาสสูงกว่า เช่น พวกโปรเตสแตนต์มีโอกาสดีกว่ากลุ่มศาสนาอื่น เนื่องจากเป็นศาสนาตั้งเดิมในอเมริกา และพวกนี้จะมีการเชยิบฐานะสูง ส่วนพวกยิว แม้จะมีความแตกต่างในแบบแผนของชีวิต แต่จะมีอัตราการเชยิบฐานะสูงขึ้น เนื่องจากมีความชำนาญ ประสิทธิภาพ และประสบการณ์ในอาชีพที่เป็นอยู่ในเมือง เช่น นักธุรกิจ

5. **อัตราการเปลี่ยนแปลงสังคมมีมาก** การเชยิบฐานะทางสังคมจะมีมากขึ้น

ก. การปฏิวัติอุตสาหกรรม จะเป็นผลอย่างมากต่อบุคคลในการทำงาน

ข. การสงครามเป็นตัวกระตุ้นให้มีการขยายโอกาสในการทำงานโรงงาน เนื่องจากความยากลำบากในการหาคนงาน

ค. ภัยพิบัติทางเศรษฐกิจจะมีผลทำให้ฐานะทางสังคมต่ำลงได้

6. การแบ่งแยกระหว่างชนชั้นและแทบจะไม่ติดต่อกัน การเชยิบฐานะจะลดลง

- ก. ปราศจากความรู้ซึ่งกันและกัน การมองเห็นถึงความแตกต่าง หรือความทะเยอทะยานจะไม่บังเกิดขึ้นในชนชั้นต่ำ เพราะจะไม่เห็นถึงแบบแผนแห่งชีวิตต่าง ๆ และความต้องการสำหรับโอกาสในชีวิตให้ดีขึ้น
- ข. การเพิ่มพูนการศึกษาและการเคลื่อนย้ายตามสภาพภูมิศาสตร์จะเพิ่มพูนการติดต่อกันระหว่างชนชั้น และจะทำให้ความแตกต่างระหว่างชนชั้นน้อยลง

7. ยิ่งสังคมเมืองและอุตสาหกรรมมีมาก ตำแหน่งจำนวนมากจะเกิดขึ้นและจะมีการเชยิบฐานะตามไปด้วย

8. การเพิ่มพูนความสะดวกในการศึกษา การเชยิบฐานะของชนชั้นต่ำจะเป็นไปได้มาก การศึกษาเป็นตัวกำหนดถึงชนชั้นและสถานภาพซึ่งใช้ความสามารถในสังคมปัจจุบัน

โอกาสของบุคคลในการเลื่อนชั้นขึ้นกับอิทธิพลของการศึกษา นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับขนาดของชุมชน ถ้าชุมชนมีขนาดเล็กจำนวนคนที่อาศัยอยู่ไม่พอเพียงกับความต้องการของหน่วยงาน การเลื่อนชั้นและโอกาสมีงานทำของคนจะเป็นไปได้ง่าย การแต่งงานล่าช้าก็จะเป็นส่วนช่วยเช่นเดียวกัน กระบวนการการเกิดโรงงานอุตสาหกรรมทำให้มีการเชยิบฐานะทางสังคม โดยการที่บุคคลมีโอกาสมากขึ้น และการลดลงในการเกษตร การเพิ่มความต้องการคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมและการบริการ การเปลี่ยนแปลงในการอุตสาหกรรมและเทคนิค ประกอบกับการขยายเมืองเป็นเหตุให้มีการเชยิบฐานะ พื้นที่ดินต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงเป็นเมือง และโรงงานอุตสาหกรรม

การจรรยาภาพโดยตรงโดยความจำเป็น (force mobility) เป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องโอกาส เช่น การลดความต้องการในจำนวนชาวนา เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในเทคนิควิธีการการจรรยาภาพโดยบังคับบังเกิดขึ้นในที่ซึ่งการกระจายอาชีพของบิดาและบุตรแตกต่างกัน ในเมื่อเป็นไปได้สำหรับบุตรที่จะทำอาชีพเช่นเดียวกับบิดา เนื่องจากความแตกต่างในความสัมพันธ์ของอาชีพ ส่วนการเชยิบฐานะโดยอิสระ (free mobility) เป็นส่วนย่อยของการเชยิบฐานะโดยความจำเป็น ไม่มีสิ่งใดมากำหนดให้เป็นเช่นนั้น

การเปลี่ยนแปลงการเขยิบฐานะของบุคคล เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความต้องการในความสามารถของบุคคลในตำแหน่งซึ่งว่างอยู่ สังคมปัจจุบันเป็นสังคมอุตสาหกรรม เราจึงต้องการผู้พัฒนาหรือจากากรมีพ่อกำชั้นต่ำเป็นพ่อกำชั้นสูง เพราะการเศรษฐกิจได้ขยายระดับจากสังคมภายในกลุ่มเล็ก ๆ ให้กว้างขวางมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงในตำแหน่งหน้าที่ ทำให้คนมีโอกาสมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงฐานะถ้าปรับตามไม่ทัน จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง เช่น ในฝรั่งเศส เมื่อมีการปฏิวัติ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก พวกผู้ที่ไม่เคยทำงาน เมื่อสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปก็ไม่สามารถปรับตัวได้ขาดความรับผิดชอบ อังกฤษเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง พวกขุนนางผู้ดีก็เก๋ายังดำรงอยู่ได้ เพราะว่าพวกนี้ยอมรับร่วมมือในการพัฒนาประเทศกับพวกชนชั้นต่ำกว่า

การจรรยาภาพทางสังคม ปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะจำกัดการเกิด “ความสำนึกในชนชั้น” และ “การขัดแย้ง” การเคลื่อนย้ายทางอาชีพเป็นจุดสำคัญและเป็นเครื่องชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงในแบบแห่งชีวิต และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม แต่ความสามารถทางการศึกษาก็มีบทบาทสำคัญเช่นกัน และจะกลายเป็นตัวกำหนดเกี่ยวโยงถึงการเปลี่ยนแปลงของอาชีพและรายได้ ระดับการพัฒนาทางเทคนิค เครื่องมือเครื่องจักรก็เป็นตัวสำคัญในการกำหนดอัตราของการจรรยาภาพทางสังคมที่สูงขึ้น

การเคลื่อนย้ายฐานะของกลุ่มผู้นำ

ในสมัยก่อน การเคลื่อนย้ายอาจจะเรียกได้ว่าเป็นของผู้นำเท่านั้น ในเรื่องอาชีพและเศรษฐกิจของคนสมัยนั้น มีการขยับขยายได้ แต่สถานภาพยังคงอยู่เดิม จะรวยอย่างไรก็เขยิบไม่ได้ เพราะมีแต่พวกขุนนางผู้ดีเก่า การสมรสจะอยู่เฉพาะในกลุ่ม การยกฐานะทางการสมรสเป็นไปได้ยาก

ลักษณะของการเขยิบฐานะในช่วงชีวิตคน

พบว่าคนช่วงชีวิตทั้งชีวิตส่วนใหญ่เป็นแบบที่ใช้มือใช้กำลัง แต่ก็มีระยะหนึ่งในชีวิตที่ทำงานโดยใช้ความคิด ความรู้ด้วย พวกที่ทำงานแบบใช้ความรู้ ความคิด ส่วนมากจะเริ่มจากพวกที่ใช้กำลังก่อนเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง

การเคลื่อนย้ายในระหว่างชั่วอายุคน

พบว่าบุตรของบิดาผู้ซึ่งอยู่ในเมือง เป็นคนประเภทชนชั้นกรรมกร มักจะก้าวหน้ากว่าคนที่อยู่ในระดับเดียวกัน แต่อยู่ในเมืองเล็กหรือชนบท เข้าใจว่าเพราะมีประสบการณ์ดีกว่าแหล่งกลับกันถ้าจบการศึกษาสูง พวกเด็กชนบทจะก้าวหน้ากว่าเด็กเมืองที่จบจากมหาวิทยาลัยเดียวกัน

คนในเมืองย่อมมีโอกาสมากกว่าคนในชนบท เพราะมีความชำนาญพิเศษมากกว่าในเมืองมีตำแหน่งมาก มีการแบ่งชั้นต่าง ๆ มาก ส่วนในชนบทมีตำแหน่งมาก แต่เป็นอาชีพใหญ่ เช่น ชาวนามากมาย ถึงแม้จะมีการเขียนฐานะเป็นชาวนาที่มีที่ดินเพิ่มขึ้น ก็ไม่รู้จักว่าเป็นการเขียนฐานะ เพราะฉะนั้นการเขียนฐานะในเมืองจึงสูง ในชนบทจึงมีการเคลื่อนย้ายน้อย นอกจากนั้นความเจริญทางเศรษฐกิจในเมืองมีมาก เศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

ผลของการจรรยาภาพทางสังคม

1. บุคคลผู้ซึ่งประสบความสำเร็จในการเลื่อนชั้นจากชั้นต่ำไปสู่ชั้นสูงในอาชีพ จะมีความสุขและสำนึกถึงตำแหน่งใหม่ที่เขาได้รับ

2. ก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพในการเลือกสรรบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่งที่สุด และการฝึกฝนในการทำงานเพื่อเขียนฐานะ จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีเหตุผลโดยเฉพาะสังคมอุตสาหกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

3. ผลอื่น ๆ

ก. เกิดการขัดแย้งในบทบาท (role conflict) สืบเหตุจากการเปลี่ยนแปลงจากชนชั้นที่บุคคลเคยอยู่ไปสู่ชั้นอื่นอย่างรวดเร็ว

ข. เกิดการขาดความสัมพันธ์ที่เคยมีมาก่อน เช่น กับเพื่อนผู้ซึ่งมีความสนิทสนมกันมาก

ค. เกิดความสำนึกต่าง ๆ